

Angst

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Dirk Kurbjuweit

Angst

Vertaald uit het Duits
door Rob Hartmans

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 3933 2

2013 Rowohlt – Berlin Verlag GmbH, Berlin

© 2017 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Rob Hartmans

Oorspronkelijke titel *Angst*

Oorspronkelijke uitgever Zsolnay

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Gearstd / Shutterstock (man), Anatoly Vartanov /

Shutterstock (pistool), fixeroo / Shutterstock (kogelgaten)

Foto auteur © Maurice Weiss

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn kinderen

Papa? Hij heeft me geen antwoord gegeven. Hij praat niet, praat nauwelijks nog. Hij is niet verward, niet dement, zoals men dat tegenwoordig noemt, hij heeft geen alzheimer of een andere ziekte die zijn geheugen wegvreet. Zijn herinneringen hebben hem niet verlaten. Dat weten we omdat hij soms wel praat, af en toe, maar dan zijn de zinnen helder en goed doordacht. Ze komen uit een brein dat nog de weg weet in het leven, dat het gestuurd en vastgelegd heeft; een lang leven, achtenzeventig is papa. Hij herkende me toen ik vanmiddag bij hem op bezoek was. Hij herkent me altijd als ik op bezoek kom. Een glimlach, klein, niet uitbundig, maar zo is hij nu eenmaal – distantie, terughoudendheid. Maar hij herkent zijn zoon, zijn oudste zoon, en hij is blij dat deze zoon bij hem komt. Dat is niet niks.

Herr Tiefenthaler? Het was Herr Kottke die dat vroeg, nadat op mijn poging geen antwoord was gekomen. Vaak reageert mijn vader eerder op Herr Kottke dan op mij. Ben ik daar jaloers op? Een beetje, moet ik toegeven. Aan de andere kant is Herr Kottke de man met wie mijn vader nu zijn dagen door-

brengt, en ik ben blij, moet blij zijn, dat ze goed met elkaar kunnen opschieten. Herr Kottke vereert mijn vader, dat kan ik rustig zeggen. Ik weet niet of hij met alle mannen hier zo behoedzaam en vriendelijk omgaat als met papa, ik vermoed van niet, maar ik heb hem nooit met de andere mannen gezien. Vandaag heeft mijn vader niet gereageerd op Herr Kottke. Hij zat zwijgend aan tafel voor zich uit te dommelen. Zijn ogen waren halfgesloten, zijn rug was recht, zijn armen hingen slap langs zijn lijf. Vaak kiepte zijn bovenlichaam naar voren, en ik schrok, want als mijn vader met zijn gezicht op de tafel zou klappen zou hij zich pijn doen, zich misschien verwonden, aangezien het tafelblad van metaal is. Maar mijn vader valt niet naar voren, hij blijft steken zodra zijn bovenlichaam enigszins overhelt, en dan richt hij zich weer op. Zo gaat het ook vandaag. Maar ik kan er niet aan wennen, schrik elke keer weer. Ik zag hoe Herr Kottke zich ontspande, ook hij was klaar om in te grijpen. Wij passen op, wij passen goed op, dat er met papa niets gebeurt.

Sinds een halfjaar bezoek ik mijn vader op deze plek, en het is nog altijd verdrietig om hem zo te zien zitten, in zijn versleten broek zonder riem en zijn verschoten overhemd. We hebben nieuwe spullen voor hem gekocht zodat hij er fatsoenlijk uitziet, maar hij wil per se zijn vertrouwde kleren aan, en waarom ook niet? Het ziet er eigenaardig uit, zoals hij daar zit, omdat zijn stoel te ver van de tafel staat, net als de mijne. We zitten tegenover elkaar, maar niet echt aan deze tafel, die ons daardoor niet verbindt, niet werkelijk bij elkaar laat zitten. De tafel scheidt ons, vooral nu, omdat we meer met elkaar verbonden zijn dan ooit. Zo zie ik het in ieder geval. Heelaas is het niet mogelijk de stoelen te verschuiven: ze zijn aan de vloer vastgeschroefd, en dat geldt ook voor de tafel.

Mijn vader zou kunnen praten, maar hij wil niet meer. Hij is moe, geloof ik, uitgeput door dit lange bestaan dat hij moeilijk vond. Wij begrepen hem niet, maar wat doet dat er toe? Hij moest de moeilijkheden overwinnen, ook als hij zich die misschien alleen ingebeeld had. Hij heeft zijn leven consequent zo geleid alsof ze er waren. En wij weten er niet alles van. Niemand weet alles van het bestaan van een ander. Alleen in ons eigen leven zijn we er altijd bij, en zelfs dat wil niet zeggen dat we alles van ons leven weten, omdat er dingen kunnen gebeuren die ons raken zonder dat we daarbij zijn. Vaak gebeuren er belangrijke dingen die ons raken zonder dat we dat weten. Misschien kunnen we het eens worden over de stelling dat niemand alles van welk leven dan ook weet, niet eens van zijn eigen leven. We moeten daarom voorzichtig zijn met stellingen die over het hele leven gaan. Ik ben dat.

Vanochtend bij het afscheid zei ik tegen mijn vrouw dat ik op bezoek ging bij mijn vader. Dat zeg ik altijd zo, en als het haar beurt is, gebruikt ze dezelfde formulering: Ik ga daarna bij je vader op bezoek. Niemand zegt: Vandaag ga ik naar de gevangenis, naar papa. We stellen geen prijs op dergelijke nauwkeurigheid, die doet pijn, nog altijd. Een halfjaar is niet genoeg om het woord gevangenis pijnloos uit te kunnen spreken, zeker in een familie waarvan nog nooit iemand in de gevangenis gezeten heeft en die er nog aan moet wennen dat een dergelijke plek deel van het gezinsleven is geworden. Voor ons geldt dat nu: mijn vader, ik zal er geen doekjes om winden, zit in de gevangenis. Op zijn zevenenzeventigste is hij daar terechtgekomen, hij heeft als gedetineerde al een verjaardag meegemaakt, vieren wil ik het niet noemen. We hebben ons best gedaan om hem een feestelijk uurtje te bezorgen, maar dat was geen succes. Dat lag niet zozeer aan de

vastgeschroefde stoelen en de metalen tafel, en ook niet aan de tralievensters, die in ieder geval duidelijk maken dat dit geen gezellige plek is, geen passende plek om de feiten van het eigen leven te vieren. Het lag aan mij.

Het eerste halfuur was het ons heel goed gelukt. We hadden 'Happy Birthday' aangeheven. Ik, mijn vrouw Rebecca, onze kinderen Paul en Fee, mijn moeder en Herr Kottke, die toestemming had gegeven om voor deze dag een uitzondering te maken. We aten de amandeltaart met roomvulling die mijn moeder bijna een leven lang voor haar man gebakken had en die ze zoals gewoonlijk in zijn geheel op een bakblik wilde presenteren. Omdat het heel feestelijk is om de taart aan te snijden waar iedereen bij is; dat is het moment waarop iedereen zich verheugt op het genot dat gaat komen. Maar zo ver ging de uitzondering niet. Toen we bij de poort gecontroleerd werden moest mijn arme moeder, mijn vijfenzeventigjarige moeder, toezien hoe een gevangenisbewaarder de taart in stukjes sneed. Maar ik heb er toch echt geen vijl in gestopt, zei ze geforceerd opgewekt, wat mij verdrietig maakte. Waarschijnlijk hadden ze haar geloofd, maar regels zijn regels. Ik haat deze uitdrukking, ik haat het erop gewezen te worden dat er regels zijn die dat wat redelijk is verhinderen. Maar ik hoor deze uitdrukking vaak sinds mijn vader in de gevangenis zit.

We hadden het over andere verjaardagen van mijn vader, verjaardagen in vrijheid, en toen moest ik ineens janken, helemaal onverwacht. Eerst dacht ik dat ik het kon tegenhouden, ik vocht ertegen, maar het werd erger, totdat ik almaar bleef huilen. Ik weet precies hoe er in de bezoekerscel werd gereageerd op mijn gehuil. Mijn kinderen starden me ont-hutst aan, zo hadden ze hun vader nog nooit gezien. Herr

Kottke, de goedgezake, keek beduusd de andere kant op, mijn moeder, die op een vastgeschroefde stoel zat, stond op en kwam op me af, maar mijn vrouw was als eerste bij me en nam me in haar armen. Ik huilde tegen haar schouder en toen ik mijn ogen opendeed trof mijn troebele blik die van mijn vader. Wat ik zag kan ik alleen belangstelling noemen. Hij bekeek zijn zoon met een eigenaardige belangstelling die ik niet kan duiden. Ik heb er sindsdien vaak over nagedacht, maar ik weet niet hoe ik die blik kan verklaren. Na vijf minuten was de aanval voorbij, mijn moeder gaf me een papieren servetje. Ik verontschuldigde me, haalde snel en veel te opgewekt herinneringen op aan een andere verjaardag van mijn vader, maar nu ging het er alleen nog maar om het uur zo snel mogelijk voorbij te laten zijn. Ik wilde hier weg, iedereen wilde weg.

Ik zou dat niet zo moeten opschrijven, met dit soort zinnen beland je in de keuken van de duivel wanneer je eigen vader in de gevangenis zit. Als er één weg moest, dan was het mijn vader, maar hij kon niet weg, terwijl wij om even voor zessen de overgebleven amandeltaart op twee bordjes schep-ten – een voor mijn vader en een voor Herr Kottke en diens collega's. Toen omhelsden we de vader, schoonvader, opa, echtgenoot, en gingen weg, maar niet zonder Herr Kottke te bedanken. Mijn vader bleef. Hij had acht jaar gekregen. Het halfjaar voorarrest in Moabit werd ervan afgetrokken, en in de strafgevangenis van Tegel heeft hij nu een halfjaar uitgezeten, zodat er nog zeven jaar overblijven. We gaan ervan uit dat hij zich goed zal gedragen; Herr Kottke heeft herhaaldelijk gezegd dat er geen voorbeeldiger gevangene is dan mijn vader, wat onze hoop voedt. Hij kan daarna dan nog een paar goede jaren in vrijheid hebben, dat zeg ik ook zo tegen mijn moeder. Als hij daar tenminste niet sterft, zegt mijn moeder

vaak en ze herhaalt dat zinnetje dan meteen: Als hij daar tenminste niet sterft. Hij is gezond, hij redt het, zeg ik dan.

Papa? Ik heb het nog een keer gevraagd, nadat ik eventjes met Herr Kottke had gekletst. Zo breng ik hier meestal de tijd door: Herr Kottke en ik praten. Dat wil zeggen, bijna altijd praat hij, je kunt hem zonder meer spraakzaam noemen. Maar dat is prima, dat helpt mij. De stilte van een gevangenis vind ik onverdraaglijk, omdat vanuit deze stilte vreemde, akelige klanken doordringen in de bezoekerscel. Het zijn metaalachtige geluiden die ik niet kan thuisbrengen. Ze zijn niet metaalachtig schel maar dof; eerst dacht ik er ritmes in te horen, alsof er geklopt of gevijld werd, maar na verloop van tijd ontdekte ik dat ik het slachtoffer van mijn eigen verwachtingen was geworden, alsof er in een gevangenis altijd geluiden van verstoorde communicatie of vlucht pogingen moesten klinken. Er waren geen ritmes, er was ook geen zacht steunen dat ik een keer meende te horen. Er waren slechts onbekende, onverklaarbare geluiden die opstegen uit dit gebouw. Ik vond het prettig als Herr Kottke met zijn rauwe Berlijnse accent deze klanken overstemde. Hij kijkt terug op een lang cipiersleven, meer dan veertig jaar in dienst van justitie, en kan veel vertellen. Eerlijk gezegd had ik nooit zoveel willen weten over de wereld van de misdaad en de misdadigers, maar oninteressant is het niet, vooral nu deze wereld sinds enige tijd in ons leven is doorgedrongen.

Herr Kottke keek al snel op de klok. Hij voelt feilloos aan wanneer ons gezamenlijke uur afgelopen is. We moeten er weer vandoor, zegt hij elke keer. Ik was hem dankbaar voor deze uitdrukking, die klinkt alsof zij beiden na genoeglijk koffie te hebben gedronken afscheid moeten nemen en weer naar huis gaan. Voor mijn vader is thuis een cel, dat is de

waarheid, maar die verdwijnt in de goed gekozen woorden van Herr Kottke. De empathie van een cipier, zo iets bestaat dus. We hebben geluk gehad.

Tijdens mijn bezoek leunde Herr Kottke tegen de muur, rechts naast het raam. Hij had het zinnetje nog maar net uitgesproken of hij liep twee passen door de cel, stond nu naast mijn vader en raakte met zijn hand diens linkerbovenarm aan. Zo deed hij het altijd, er zijn hier heel wat rituelen, herhalingen en vaste patronen. Op deze plek doet dit gebaar denken aan de politie. Het is een teken dat een vluchtpoging niet de moeite zal lonen, omdat Herr Kottke, hoe vriendelijk hij ook is, zich er niet van zal laten weerhouden zijn plicht te doen en in te grijpen als dat nodig zou zijn. Ik denk echter dat hij uit voorzorg handelt: hij wil mijn vader ondersteunen, hoewel dat niet nodig is, papa kan zonder problemen zelf opstaan. Hij stond op, net als ik. We omhelsden elkaar kort, dat kunnen we inmiddels, en daar ging hij, met Herr Kottke aan zijn zijde. Mijn vader is groter dan zijn bewaker, bijna een meter negentig tegenover iets meer dan een meter zeventig. Een slanke een meter negentig tegenover een mollige een meter zeventig. Mijn vader is nog net zo slank als altijd, maar zijn haar is hij kwijt en zijn benen zijn met het ouder worden meer naar buiten gaan buigen. Daardoor schommelt hij een beetje tijdens het lopen, als een zeeman, wat hij nooit is geweest. Autoverkoper was mijn vader, eerst monteur, daarna autoverkoper.

Nadat mijn vader de cel verlaten had kwam er een andere cipier, eentje wiens naam ik niet ken. Hij was ook dik, velen hier zijn dik. Hij keek niet vriendelijk, hij was slechts dienstwillig, en terwijl hij me naar de poort bracht zeiden we geen woord tegen elkaar. De straat, eindelijk: auto's, vogels, de

wind in de bomen – leven. Mijn Audi knipperde vrolijk toen ik hem, op twintig meter afstand, ontgrendelde.

Waarom mijn vader in de gevangenis zit? Daar moet ik niet al te geheimzinnig over doen. Volgens justitie heeft hij zich schuldig gemaakt aan doodslag. Dat hij slechts acht jaar heeft gekregen komt door zijn bekentenis en zijn motief, dat de rechtbank minder erg achtte dan bij moord het geval is. Wij hebben het vonnis geaccepteerd, het is moeilijk voor ons, maar we kunnen niet zeggen dat het recht met voeten getreden is. Ook mijn vader ziet dat zo. Natuurlijk had hij op een milder vonnis gehoopt, maar het was hem duidelijk dat hij voor deze daad met zijn vrijheid moest boeten. Dat was hem daarvoor al duidelijk. Er kon geen sprake zijn van een spontane daad. De daad was gewild, gepland, en werd met het volle verstand uitgevoerd. De leeftijd van mijn vader speelde in het proces geen rol, hij handelde niet uit verwardheid of in een seniele waan. Toch hielden ze er bij de strafmaat rekening mee, denk ik. De rechters wilden hem een perspectief bieden, dat hij zijn allerlaatste dagen in vrijheid zou kunnen doorbrengen, bij zijn familie. Over strafvermindering kan na een, twee jaar gedacht worden, deeltijddetentie is het woord waaraan wij ons vastklampen. Mijn vader zou overdag bij ons zijn, 's avonds zou ik hem dan naar Tegel brengen. *Naar Tegel* zeggen we ook graag. Anderen bedoelen daarmee de luchthaven, wij bedoelen de gevangenis.

Ik moet bekennen dat ik in zekere zin medeschuldig ben aan deze doodslag, hoewel dat mij niet in een goed daglicht plaatst. Ik had de daad kunnen verhinderen, maar dat wilde ik niet. Toen mijn vader op 25 september vorig jaar bij ons kwam, wist ik wat hij van plan was. Het was een zonnige dag,

onze ramen stonden open. In onze straat, in het zuidwesten van Berlijn, in de wijk Lichterfelde-West, betekent dit dat we auto's al horen als ze nog ver weg zijn. Hier zijn de straten geplaveid met kinderhoofdjes, het geratel van de auto's irriteert me vaak als ik thuis werk. Mijn vrouw vindt dat ik overgevoelig ben. Ik heb haar gezegd dat volgens Schopenhauer overgevoeligheid voor geluid een teken van intelligentie was: hoe gevoeliger, hoe intelligenter. Wil je daarmee zeggen dat... begon ze. Nee, dat wil ik niet, antwoordde ik. Maar daarmee was toch weer zo'n gesprek begonnen dat een huwelijk onaangenaam kan maken. Later heb ik mijn excuses aangeboden. Het was inderdaad geen sympathieke opmerking, maar misschien was het toch waar.

Ik verwachtte mijn vader. De dag ervoor had hij zijn komst aangekondigd, en kort na zijn vertrek uit Oderbruch belde mijn moeder om me te zeggen dat hij over hooguit twee uur zou arriveren. Dat was een nog vrij nieuwe gewoonte. Mijn moeder vond dat mijn vader niet veilig meer reed, en als hij niet op het verwachte tijdstip arriveerde zou ik onmiddellijk maatregelen moeten nemen om hem te zoeken en te redden. Mijn vader wist daar niets van, het zou hem gekwetst, geërgerd hebben. Hij bleef zichzelf als een goed, zelfverzekerd automobilist zien. Zijn familie had eerder de indruk dat hij tamelijk onzeker reed. We lieten onze kinderen dan ook niet graag bij hem instappen.

Terwijl ik op mijn vader wachtte, vroeg ik me af of iemand die niet meer goed autorijdt een trefzekere schutter kan zijn. Maar het was niet te verwachten dat het een moeilijk schot zou zijn. Hij zou het redden. Ik hoopte intussen ook dat deze autorit zo slecht zou verlopen dat hij zich helemaal niet als schutter zou hoeven te bewijzen. Een klein ongeval dat zijn

aankomst verhinderde en er zou een moord verijdeld zijn. Toen noemde ik die geplande daad in mijn hoofd uitsluitend moord. Pas na afloop wees onze advocaat mij erop dat het ook doodslag zou kunnen zijn, en doodslag wordt niet zo zwaar bestraft als moord.

Ik hoopte niet echt op een ongeluk, ik wilde deze moord. Ik had er lang genoeg over nagedacht, het moest nu gebeuren. Mijn vrouw was de vorige dag met onze kinderen naar haar moeder in Lindau gegaan, gunstiger kon de situatie niet zijn. Hopelijk zou mijn vader zijn voorlopig laatste autorit goed doorstaan. Files waren er niet, dat had ik op de radio gevolgd.

Een paar auto's reden ratelend voorbij, eindelijk zag ik mijn vaders Ford voor ons huis parkeren. Het is een mooi huis: laatnegentiende-eeuws, met houten balken tussen het rode metselwerk, een torentje, een erker, dakkapellen. Wij wonen op de bel-etage en hebben een eigen toegang tot de tuin. Boven onze woning bevindt zich nog een verdieping, en ook de zolder en het souterrain zijn bewoond – al met al zijn hier vier huishoudens ondergebracht. Onze woning is royaal, met hoge plafonds en stucwerk, niet niks, het huis valt onder Monumentenzorg.

Toen mijn vader in de deuropening stond vroeg ik me af waar hij zijn wapen had. Meestal droeg hij het in een holster onder zijn linkeroksel, maar het kon ook in zijn reistas zitten. Vroeger had hij vaak een leren handtasje bij zich zoals pijprokers dat graag gebruiken, voor een klein assortiment pijpen, een pijpenstopper en tabak. Bij hem echter zat er een Walther PPK, een Glock of een Colt in. We hadden hem het tasje met kerst cadeau gegeven, ik weet niet meer precies welk jaar. Wij: mijn moeder, mijn zuster, mijn broertje en ik. Een tijdje gebruikte hij het, wellicht meer omwille van ons,

om ons het gevoel te geven dat we een welkom cadeau hadden gegeven, maar toen ging hij weer over op zijn holster. In zijn optiek was het beter het wapen onder zijn oksel te dragen, omdat hij het dan sneller kon trekken. Bij het tasje moest hij eerst de rits openmaken en daarmee gingen seconden verloren die hem het leven hadden kunnen kosten. Ik denk dat hij die afweging heeft gemaakt.

Mijn vader droeg een geruit jack en een grijze broek, met gemakkelijke schoenen – stevige schoenen die veel steun gaven. Ik denk dat hij er serieus wilde uitzien wanneer hij gearresteerd zou worden. Niet als een schurk die zojuist een misdaad gepleegd heeft maar als een evenwichtig man die iets gedaan heeft waar hij goed over nagedacht heeft. Die bovendien het juiste heeft gedaan, ook als niet iedereen in staat is dit zo te zien. Vooral justitie niet, wier bevoegdheid en competentie hij zeker niet wil betwisten.

Toen we elkaar begroetten wisten we weer eens niet of we elkaar een hand moesten geven of elkaar moesten omhelzen. Mijn vader stak me aarzelend zijn rechterhand toe, en ik wilde die al schudden, maar ik bedacht me, net als mijn vader op datzelfde moment. We trokken onze handen terug en omhelsden elkaar op een bijna onlichamelijke wijze: zonder druk, zonder dat onze wangen elkaar raakten – daarna keken we snel weg. Meer konden we op dat moment niet. Hij kwam binnen, ik maakte een espresso voor hem terwijl hij potten zelfgemaakte marmelade uit zijn tas haalde – kersen, kweeper. Ik verbaasde me erover dat mijn moeder hem ook voor deze gelegenheid de marmelade had meegegeven die ze steeds maakte, zonder het ooit te laten afweten, maar zo is zij nu eenmaal. Vervolgens zaten we in de keuken en ik vertelde hoe het ging met de kinderen. Dat was voor ons een vast ge-

spreksonderwerp, veel anders hadden we niet te bespreken. Dat wil zeggen, er waren veel onderwerpen die ik schuwde, vooral zijn herinneringen aan Ford Marschewski. 's Avonds keken we naar een bekerwedstrijd, Bayern tegen Bremen. We dronken een halve fles rode wijn en daarna gingen we naar bed. Over Herr Tiberius hebben we het niet gehad.

De volgende dag las hij op de bank *auto motor und sport*. Hij had een stapel tijdschriften meegenomen, dat deed hij altijd als hij bij ons op bezoek kwam. Daar kon hij, denk ik, een hele dag mee bezig zijn. Hij leest elk artikel, zodat ik vóór ik hem bezoek – hem in de gevangenis bezoek, om het woord tegen onze gewoonte in toch een keer uit te spreken – een kiosk half leegkoop. Vooral auto- en wapenbladen, maar ook politieke tijdschriften. Mijn vader interesseert zich erg voor politiek. Misschien zijn dat voor hem helemaal niet zulke ongelukkige uren, wanneer hij in zijn cel leest, waar niemand hem stoort en hij geen gewetenswroeging hoeft te hebben omdat de tijd dat hij leest ten koste gaat van anderen die graag die tijd met hem hadden doorgebracht – zijn vrouw bijvoorbeeld, en vroeger ook zijn kinderen.

Op deze tweede dag van zijn bezoek gebeurde er niets. Herr Tiberius in het souterrain gedroeg zich rustig, ik hoorde hem niet, alleen af en toe het doortrekken van het toilet. Hij was er dus wel. Hij was er eigenlijk altijd. Tijdens de broodmaaltijd 's avonds vertelde mijn vader me over een nieuwe cilinderkoptechniek, misschien ook carburateurtechniek, ik weet het niet meer precies, en daarna over nieuwe Israëliische nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever. Dat voerde hem tot ver in de geschiedenis van die regio, mijn vader leest graag geschiedenisboeken. Ondertussen dronken we de rest van de rode wijn op. Toen mijn vader tegen middernacht alles

gezegd had wat hij over dit onderwerp wilde zeggen, gingen we naar bed. Ik vroeg me af waar hij op wachtte. We hebben niets besproken, maar het was volkomen duidelijk waarom hij hier was. Daarover was onze familie het zonder woorden eens geworden. Daar kon ik me toch niet in vergissen?

De volgende ochtend stond ik vroeg op en liep de tuin in. Het had al een paar dagen niet geregend en ik zette de tuinsproeier aan. Ik liet het water over het gras, de bloemperken en de struiken regenen. Ik denk dat ik daarbij hoopte een schot te horen, zodat het eindelijk voorbij zou zijn, maar ik hoorde slechts de vogels en vaak het geratel over de kinderkopdjes. Ik liep een rondje om het huis en kwam daarbij ook langs de ramen van het souterrain. Er zijn vier ramen. Links is de slaapkamer van Herr Tiberius, in het midden bevindt zich de keuken, en rechts daarvan zijn de twee ramen van de woonkamer, een aan de voorkant en een aan de zijkant. De ramen zijn klein en liggen laag, vlak boven de grond. Herr Tiberius leefde in de duisternis. Bij mijn rondje om het huis zag ik hem niet, daarvoor had ik moeten bukken, wat ik natuurlijk niet deed. Misschien heeft hij mijn voeten gezien, ik weet het niet. Hij had toen nog ongeveer tien minuten te leven.

Toen ik thuiskwam zat mijn vader aan de keukentafel. Voor hem lag een pistool, een Walther PPK, kaliber 7,65 mm Browning, maar dat heb ik pas later uit de aanklacht vernomen, net zoals het feit dat PPK *Polizeipistole Kriminal* betekent. De officier van justitie wilde voorkennis aantonen, voorkennis die ik niet had, al was dit mijn vader. Ik had geen verstand van pistolen, wilde er ook niets van weten. Ik vroeg mijn vader of hij een espresso wilde, dat wilde hij. Ik had de machine, een schitterende Domita uit Italië, kort nadat ik was opgestaan aangezet om hem te laten opwarmen. Ik

draaide de filterhouder los en verwisselde de filter, verving de kleine voor de grote, omdat ik zelf ook een espresso wilde. Toen drukte ik de filterhouder tegen de koffiemolen aan, die daarop met veel kabaal begon te malen. Het poeder viel in de filter tot die tot aan de rand vol zat. Ik nam de stamper van zwaar metaal met een palissander handvat en drukte het poeder aan. Ik draaide de filterhouder in de machine, zette er twee kopjes onder en drukte op de startknop. De machine bromde, bruin stroomde de koffie in de kopjes, altijd een heerlijk gezicht. Jij en je espressocultuur, zegt mijn vrouw vaak op spottende toon. Liederen zoals ik moeten van alles tot cultuur verheffen, dat werkt niet alleen anderen op de zenuwen, maar mijzelf ook. We nipten zwijgend van onze koffie, het pistool lag op tafel als een metalen vraagteken. Zouden we werkelijk?

Voor wat er daarna gebeurd is kan ik het beste de akte van beschuldiging erbij pakken. De beklaagde, Hermann Tiefertaler, mijn vader dus, is met zijn in zijn rechtmatig bezit bevindende Walther PPK, om precies te zijn Walther Polizeipistole Kriminal, tegen 8.40 uur vanuit de woning van zijn zoon Randolph Tiefertaler afgedaald in het souterrain, heeft daar de huurder Dieter Tiberius ertoe gebracht de deur van diens woning te openen, hetzij door te kloppen hetzij door aan te bellen, en heeft daarop Tiberius gedood door middel van een schot van dichtbij in het hoofd. Tiberius was op slag dood.

Ik heb daarna de politie gebeld. Mijn vader had me dat opgedragen, maar het was toch al duidelijk dat we het zo zouden doen. Geen wilde vlucht in de Ford, geen poging tot verdoezeling. We stonden achter deze daad, we staan er nog altijd achter, dat kan ik zonder meer zeggen. De politieagent